

WYZNACZENIE FUNKCJI TERMODYNAMICZNYCH REAKCJI ZACHODZĄCYCH W OGNIWIE

opracowanie: Urszula Lelek-Borkowska

Wprowadzenie

Celem ćwiczenia jest wyznaczenie podstawowych funkcji termodynamicznych na podstawie pomiaru siły elektromotorycznej ogniwa.

1. Definicje

Elektroda (półogniwo) – jest to przewodnik elektronowy zanurzony w roztworze jonowym.

Elektroda odwracalna – półogniwo w stanie równowagi, czyli takim, w którym reakcja elektrodowa przebiega w obydwie strony z tą samą szybkością.

Potencjał każdej elektrody odwracalnej można wyliczyć ze wzoru:

$$E = E^0 + \frac{RT}{zF} \sum \ln a_i^{n_i} \quad (1)$$

gdzie: E^0 – potencjał normalny elektrody, zmierzony wobec normalnej elektrody wodorowej,

R – stała gazowa, 8,313 J/mol·K

T – temperatura bezwzględna [K],

z – ilość elektronów wymienionych w procesie,

F – stała Faraday'a (96 500 C/mol – ładunek jednego mola jednowartościowych jonów),

a – aktywność, $a = f \cdot c$

n – liczba moli z równania stechiometrycznego reakcji.

Rozróżniamy następujące rodzaje elektrod:

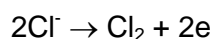
Elektrody pierwszego rodzaju – pierwiastek w równowadze ze swoimi jonami. Elektrody te dzielimy na gazowe i metaliczne.

Elektrody gazowe: $Me | X | X^{n-}$ –przewodnik metaliczny (najczęściej platyna), obmywany gazową postacią pierwiastka, zanurzony w roztworze jonów danego pierwiastka. Na takiej elektrodzie zachodzi reakcja:

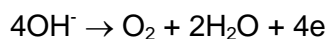

Przykłady elektrod gazowych:

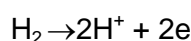
1. elektroda chlorowa $Pt | Cl_2 | Cl^-$, na której zachodzi reakcja:

2. elektroda tlenowa $Pt | O_2 | OH^-$, na której zachodzi reakcja:

3. elektroda wodorowa $Pt | H_2 | H^+$, na której zachodzi reakcja:

Elektrodę wodorową, w której ciśnienie gazowego wodoru wynosi $p = 1\text{atm}$. (101 325Pa), zaś aktywność jonów wodorowych równa jest jedności $a = 1$ przyjęto za wzorcową (**normalna elektroda wodorowa – NEW**) i przyjęto, że jej potencjał jest równy zero ($E_{\text{NEW}} = 0$). Potencjały wszystkich pozostałych elektrod odniesione do tej elektrody noszą nazwę **potencjałów normalnych lub standardowych E^0** .

Elektrody metaliczne: $\text{Me} | \text{Me}^{z+}$ – metal zanurzony w roztworze własnych jonów. Na takiej elektrodzie zachodzi reakcja:

Przykłady elektrod metalicznych:

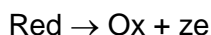
1. elektroda cynkowa: $\text{Zn} | \text{Zn}^{2+}$, na której zachodzi reakcja:

2. elektroda rtęciowa $\text{Hg} | \text{Hg}_2^{2+}$, na której zachodzi reakcja:

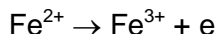

Elektrody utleniająco-redukujące: $\text{Me} | \text{Red} | \text{Ox}$ – przewodnik metaliczny w kontakcie z formą zredukowaną Red, która może przechodzić w formę utlenioną Ox. Na takiej elektrodzie zachodzi reakcja:

Przykłady elektrod utleniająco- redukujących:

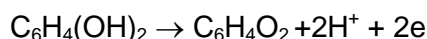
1. elektroda żelazowo – żelazawa $\text{Pt} | \text{Fe}^{2+} | \text{Fe}^{3+}$, na której zachodzi reakcja:

2. elektroda manganowa $\text{Me} | \text{Mn}^{2+} | \text{MnO}_4^-$, na której zachodzi reakcja:

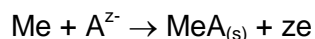

3. Elektroda chinhydrynowa $\text{Me} | \text{C}_6\text{H}_4(\text{OH})_2 | \text{C}_6\text{H}_4\text{O}_2$, na której zachodzi reakcja:

Co ciekawe, potencjał tej elektrody jest funkcją aktywności jonów wodorowych w roztworze, a więc pH roztworu, może więc ona służyć do pomiaru pH.

Elektrody drugiego rodzaju: $\text{Me}_1 | \text{Me}_1\text{A}_{(s)} | \text{Me}_2\text{A}$ – metal pokryty swoją trudno rozpuszczalną solą w równowadze z roztworem soli innego metalu o takim samym anionie. Na elektrodzie II rodzaju zachodzi reakcja:

Potencjał takiej elektrody jest funkcją aktywności anionu A^{z-} . Jeżeli w elektrodzie II rodzaju zastosujemy nasycony roztwór soli $\text{Me}_2\text{A}_{(\text{nas})}$, to potencjał takiej elektrody jest stały i może ona służyć jako elektroda odniesienia, czyli elektroda, wobec której można mierzyć potencjały innych elektrod.

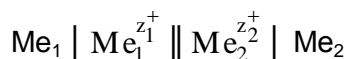
Przykłady elektrod II rodzaju:

1. elektroda chlorosrebrna: $\text{Ag} | \text{AgCl}_{(s)} | \text{Cl}^-$, w przypadku zastosowania nasyconego roztworu chlorku potasu $\text{Ag} | \text{AgCl}_{(s)} | \text{KCl}_{(\text{nas})}$ w warunkach standardowych jej potencjał wynosi: $E^0 = 0,222\text{V}$,

2. nasycona elektroda kalomelowa (NEK): $\text{Hg} \mid \text{Hg}_2\text{Cl}_2(\text{s}) \mid \text{KCl}_{(\text{nas})}$, $E_{\text{NEK}} = 0,244\text{V}$. Nazwa elektrody pochodzi od kalomelu – soli rtęci (I) Hg_2Cl_2 .

Ogniwo galwaniczne – jest to układ dwóch elektrod, połączonych ze sobą w taki sposób, że możliwa jest między nimi wymiana ładunków elektrycznych.

Jeżeli obydwie elektrody są w stanie równowagi, to ogniwo jest **ogniwem odwracalnym**. Różnicę potencjałów występującą pomiędzy elektrodami ogniwa odwracalnego nazywamy **siłą elektromotoryczną (SEM)**. Ogniwo galwaniczne zapisujemy podając schematycznie:

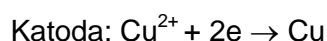
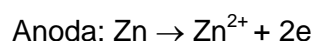
z_1, z_2 – wartościowości jonów metalu,

| - granica faz (najczęściej ciało stałe – ciecz),

|| - klucz elektrolityczny (półprzepuszczalna membrana lub przewodnik jonowy pozwalający na wędrówkę jonów, ale zapobiegający mieszaniu się roztworów).

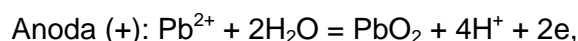
Należy pamiętać, że z zapisu schematu ogniwa rozpoczyna się od anody - elektrody oddającej elektrony, czyli tej na której występuje reakcja utleniania.

Przykładem ogniwa odwracalnego jest ogniwo Daniella $\text{Zn} \mid \text{ZnSO}_4 \parallel \text{CuSO}_4 \mid \text{Cu}$, w którym zachodzą reakcje:

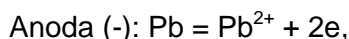

Innym rodzajem ogniw galwanicznych są ogniwa stężeniowe – są to ogniwa zbudowane z takiego samego rodzaju elektrod, różniących się aktywnością elektrolitu: $\text{Me} \mid \text{MeA}_{(c_1)} \parallel \text{MeA}_{(c_2)} \mid \text{Me}$. Źródłem siły elektromotorycznej takiego ogniwa jest różnica aktywności.

Akumulatory – ogniwa odwracalne. Jednym z częściej spotykanych ogniw jest akumulator ołowiowy $\text{Pb} \mid \text{PbO}_2 \mid \text{H}_2\text{SO}_4, \text{H}_2\text{O} \mid \text{PbSO}_4 \mid \text{Pb}$, w którym zachodzą następujące reakcje: rozładowywanie:

ładowanie:

3. Związek SEM ogniwa z funkcjami termodynamicznymi

W warunkach izobaryczno – izotermicznych elektroda wykazuje określony potencjał E . Warunkiem równowagi izobaryczno – izotermicznej jest równość potencjału termodynamicznego i pracy nieobjętościowej związanej z tym procesem.

$$\Delta G = \bar{W} \quad (2)$$

Znając wyrażenie na pracę elektryczną:

$$\bar{W} = -zFE \quad (3)$$

otrzymujemy:

$$\Delta G = -zFE \quad (4)$$

Zgodnie z równaniem Gibbsa-Hemholtza dla procesu odwracalnego:

$$G = H - TS \quad (5)$$

Dla $p, T = \text{const}$ otrzymujemy:

$$\Delta G = \Delta H - T\Delta S \quad (6)$$

Różniczkując powyższe równanie otrzymujemy:

$$dG = -SdT + Vdp \quad (7)$$

więc dla $p = \text{const}$:

$$dG = -SdT \quad (8)$$

czyli:

$$-\left(\frac{dG}{dT}\right)_p = S \quad (9)$$

Oznacza to, że **mierząc siłę elektromotoryczną ogniwa możemy wyznaczyć wartość entropii procesu zachodzącego w ogniwie.**

Wstawiając do równania (9) wyrażenie (4) uzyskujemy:

$$-\left(\frac{d(-zFE)}{dT}\right)_p = S \quad (10)$$

stąd:

$$zF\left(\frac{dE}{dT}\right)_p = S \quad (11)$$

Wstawiając tak wyrażoną wartość S do równania (5) otrzymujemy:

$$\Delta G = \Delta H - T \cdot zF\left(\frac{dE}{dT}\right)_p \quad (12)$$

Przyrównując prawą stronę równania (12) do prawej strony równania (4) uzyskujemy:

$$-zFE = \Delta H - TzF\left(\frac{dE}{dT}\right)_p \quad (13)$$

skąd możemy wyliczyć zmianę entalpii w funkcji SEM ogniwa:

$$\Delta H = -zFE + zFT\left(\frac{dE}{dT}\right)_p \quad (14)$$

Wyciągając przed nawias stały czynnik $(-zF)$ otrzymujemy:

$$\Delta H = -zF\left[E - T\left(\frac{dE}{dT}\right)_p\right] \quad (15)$$

Korzystając z prawa Kirchhoffa:

$$\Delta H^T = \Delta H^0 + \int_{298}^T \Delta C_p dT \quad (16)$$

można, znając zależność zmiany siły elektromotorycznej ogniwa od temperatury $\frac{dE}{dT}$, wyliczyć także wartość zmiany pojemności cieplnej układu:

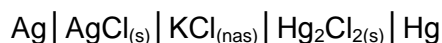
$$\Delta C_p = \left(\frac{d\Delta H}{dT} \right)_p \quad (17)$$

Wstawiając do równania (17) wyrażenia ze wzoru (15), uzyskujemy ostatecznie:

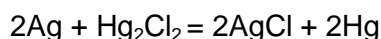
$$\Delta C_p = zFT \left(\frac{d^2E}{dT^2} \right)_p \quad (18)$$

Zadanie i sposób wykonania

Ogniwem badanym jest ogniwo, w którym jedną elektrodę stanowi nasycona elektroda kalomelowa NEK w równowadze z nasyconym roztworem chlorku potasu, natomiast drugą – elektroda chloro srebrna. Schemat ogniwa można zapisać następująco:

W ogniwie tym zachodzi reakcja:

3.1. Wykonanie ćwiczenia

1. Zmierzyć siłę elektromotoryczną (SEM) ogniwa w zakresie temperatur od 298 do 323K, co 5K stosując miernik potencjału, wyniki zapisać w tabeli 2 na arkuszu sprawozdania.
2. Pomiary rozpocząć od najniższej temperatury. W każdej temperaturze ogniwo termostatować przez 5-10 minut.

3.2. Opracowanie wyników

1. Na podstawie danych termodynamicznych obliczyć entalpię swobodną, entalpię i entropię dla reakcji przebiegającej w ogniwie Clarka. Potrzebne do obliczeń wartości standardowe entalpii (ciepeł tworzenia) entalpii swobodnych tworzenia, bezwzględnych entropii oraz ciepł molowych pod stałym ciśnieniem C_p pierwiastków i związków chemicznych biorących udział w rozpatrywanej reakcji zamieszczono w tabeli 1. Korzystając z tych danych, należy wyliczyć na podstawie prawa Hessa zmiany entalpii, entalpii swobodnej, entropii i różnicę molowych pojemności cieplnych dla omawianej reakcji, w temperaturze 298K, a następnie, korzystając z prawa Kirchhoffa, wyliczyć wartości tych funkcji dla temperatur, w których mierzono SEM ogniwa. Wartości obliczone wpisać do tabeli 2 na arkuszu sprawozdania w kolumny z opisem „oblicz.”

Potrzebne do obliczeń wzory:

$$\Delta H^T = \Delta H^0 + \int_{298}^T \Delta C_p dT, \quad \Delta S^T = \Delta S^0 + \int_{298}^T \frac{\Delta C}{T} dT, \quad \Delta G^T = \Delta H^T - T\Delta S^T$$

Tabela 1. Wartości niektórych funkcji termodynamicznych w warunkach standardowych.

Substancja a	ΔH^0 [kJ/mol]	ΔG^0 [kJ/mol]	ΔS^0 [J/mol·K]	C_p [J/mol·K]
Ag_(s)	0	0	42,6	25,4
AgCl_(s)	-127,0	-108,8	96,3	50,8
Hg_(c)	0	0	77,4	27,8
Hg₂Cl_{2(s)}	-265,4	-208,3	191,6	90,5

2. Wykreślić zależność SEM ogniwa od temperatury i obliczyć średni współczynnik temperaturowy z nachylenia prostej $SEM = f(T)$.

3. Obliczyć wartości funkcji termodynamicznych z danych doświadczalnych. Wyliczone wartości wpisać do tabeli 2 na arkuszu sprawozdania w kolumny z opisem „dośw.”
4. Porównać wartości obliczone teoretycznie z wyznaczonymi z danych doświadczalnych.
5. Sformułować wnioski wynikające z wartości oraz zmian w funkcji temperatury, wartości funkcji termodynamicznych wyliczonych teoretycznie i na podstawie danych doświadczalnych.

Najważniejsze zagadnienia (pytania)

1. Definicje funkcji termodynamicznych i ich znaczenie praktyczne.
2. I i II zasada termodynamiki.
3. Prawo Hessa, prawo Kirchhoffa.
4. Elektrody, rodzaje elektrod.
5. Ogniwa odwracalne. Ogniwo Clarka, reakcje zachodzące w ogniwie.
6. Związek SEM ogniwa z funkcjami termodynamicznymi.

Literatura

P.W. Atkins, Podstawy chemii fizycznej, PWN, Warszawa 1996

Chemia fizyczna, praca zbiorowa. wyd. PWN, Warszawa 1965.

Sprawozdanie przygotować wg załączonego wzoru

WYZNACZENIE FUNKCJI TERMODYNAMICZNYCH REAKCJI ZACHODZĄCYCH W OGNIWIE

Nazwisko:	Wydział:	Data:
Imię:	Grupa:	Podpis prowadzącego:
	Zespół:	

Tabela 2. Wyniki pomiarów SEM oraz wyniki obliczeń funkcji termodynamicznych:

Temp. [K]	SEM [V]	ΔG [kJ]		ΔH [kJ]		ΔS [J/K]	
		dośw.	oblicz.	dośw.	oblicz.	dośw.	oblicz.
298							
303							
308							
313							
318							
323							

Obliczenia i wnioski (w razie potrzeby kontynuować na odwrocie strony)